

Dr. László Dezső:
orsz. képviselő

Az erdőgazdaság problémái, különös tekintettel az erdőkisajátításokra.

**A csíkmegyei magánjavak.
Az ősmarosszéki havasbirtok.**

Mikor a mezőgazdaság helyzetéről tárgyalunk, ugyanakkor az erdőgazdaság felé is kell irányítsuk figyelmünket, mert általános gazdasági szempontból a kettő szorosan egymáshoz kapcsolódik s mindkettő nagy értéket képvisel s egymást kiegészítve alkotják a termelőnek gazdasági forrását.

Erdőgazdaságunk különös jelentőséggel bír a hegyvidéken lakók részére, kik szükségszerűleg az erdőségek rendszeres használatára vannak utalva. S éppen ezért bárki, legyen az állam vagy gazdasági osztály, aki akár a termelő, akár az erdőség szempontjából vizsgálni akarja a kérdést, vagy még továbbmenőleg annak a helyzetét javítani, elősegíteni, vagy változtatni akarja, nem hagyhatja figyelmen kívül azokat a történeti fejlődési szempontokat, melyek ezen kérdéssel kapcsolatosan keletkeztek.

Míg a síkterületen lakók gazdasági tevékenysége a mezőgazdálkodás számtalan ágán bőséges kielégítést talál s a talaj jó minősége a kellő hasznot biztosítja, addig a hegyvidéken lakók kénytelenek megelégedni a kevesebb termőképességű és kevés termő talajjal, de egyszersmind felhasználni a rendelkezésükre álló hegyi legelőket és erdőségeket s gazdasági tevékenységüket ennek megfelelően berendezni és alakítani.

Ezzel a körülménnyel tehát számolni kell, hogy az erdőségek és azok használata biztosíttassák az ott élő gazdálkodók részére, hogy mint a múltban, úgy a jövőben is a kellő gazdasági haszon meg legyen, mert ennek hiányában a hegyvidék lakói gazdaságilag tönkre mennek. Biztosítani kell az eddig általuk birt hegyi legelő-

ket és erdőségeket, mert el sem lehet képzelni, hogy ezek lakók csupán a kevés szántóföldre legyenek utalva s a hegyi legelők és erdőségek tőle el legyenek vonva. Ősrégi gazdálkodási rendszer fejlődött ki ezeken a vidékeken s a kevés szántóföld termése mellett az állattenyésztés és az évi fahozadék biztosítja a megélhetést s így ezek fenntartása mindenkinek érdekében áll.

A legutolsó mélyreható tulajdonjog és birtoklási jogba vágó állami intézkedés az agrár kisajátítási törvény volt, melyre nem mondható, hogy szerencsés kézzel oldotta volna meg a kérdést s mindenben szemelőtt tartotta volna a hegyvidéken lakók érdekeit, mert most a kisajátítások bevégzése után azt látjuk, hogy a régi tulajdonosoktól sok ezer hold legelő és sok ezer hold erdő lett elvéve, tehát az ő gazdasági tevékenységük és fejlődésük ennyivel korlátoltabb lett s ezek a területek jórészt olyanoknak adattak birtokba, akik eddig a gazdálkodás ezen ágával nem foglalkoztak s így valósággal megajándékoztattak.

Az agrártörvény végrehajtásánál tehát az az általános cél, hogy az eddigi berendezkedésű gazdálkodások biztosítsanak, nem tartatott be s ennek következményei még ezután fognak látszani.

A törvény 32. szakaszának bevezetése úgy rendelkezik, hogy a szükséglet mérvéhez képest községi erdők létesítendőek és a létezők kiegészítendőek. Továbbmenőleg meghatározza, hogy erre a célra mily sorrendben és kiktől lehet kisajátítani.

A) alatt felsorolja a 6-ik cikk szerint teljesen kisajátítás alá eső városok és állam erdejét.

B) alatt a magán-, vagy jogi személy erdejét, mely a száz, illetve kétszáz holdat meghaladja.

C) alatt a község úrbéri, közbirtokossági, vagy a községi jellegű erdőségeknek a 33. szakasznak meghatározott mértékét felülhaladó részét.

A törvénynek ilyen intézkedése mellett pontosan meg kellett volna állapítani az egyes községek igényeit s a törvény teljes betartásával csak azokat a részeket elvenni, amely a 33. szakasznak megfelelő mértéken felül maradt.

Ez azonban betartva nem lett, mert:

amit telekkönyvileg a község nevének kaptak, azt kisajátították, hogy később valami töredéket visszaszajuttassanak, a községi lakók igényeit pontosan nem állapították meg,

a közbirtokossági tulajdonosok erdőrészesedéseit helytelenül számították ki

s a törvény azon intézkedése, hogy a tulajdonos szabadon választja ki a visszamaradó részt, – betartva nem lett.

Különösen a közbirtokossági erdőkbéli részesedés számított helytelenül és nagyon sérelmesen. A törvény 33. szakasza a közbirtokossági erdőkből megmaradó részesedést oly helyeken, hol a művelhető föld kevés és a lakosság állattenyésztésből is él, 5 holdban állapította meg családfőként. Ennek a kiszámítását a bizottságok úgy eszközölték, hogy a birtokossági névsorból megállapították, hogy hány családfő van s ezt a számot megszorozták 5-tel s az így kijövő számot, illetve holdmennyiséget meghagyták s az ezen felüli részt kiméletlenül elvették. Így látszólag eleget tettek a törvénynek, de nem lett elég téve az igazságnak, mert nem vizsgálták meg a közbirtokosság irataiból, hogy minden családfőnek megvan-e az 5 hold részesedése. Hiába lett a bizottságok figyelme arra a körülményre felhiva, hogy a közbirtokossági tulajdonosok felerészének legalább is 5 holdon alul vannak a részesedéseik s így tulajdonkép ezek részére a községi erdőségek kiszámításánál még pótlást kell adni, – mindenütt csak a szigorú elutasítás volt s ennek a körülménynek a figyelembe nem vétele.

Általában a legnagyobb sérelmek azon községek birtokosain estek, melyek román ajku községek szomszédságában feküdtek. Megtörtént számtalan esetben, hogy még az alsó hatóságok által a szigorú kiszámítás alapján meghagyott erdőségek is elvételtek csupán azért, hogy többet tudjanak juttatni ezeknek a szomszédos községeknek.

Különös sérelem esett az egyházakkal is, hogy csekély erdőségeiket majdnem mind kisajátították s oly keveset hagytak meg, hogy a megmaradó rész az évi faszükségletet egyáltalán nem elégíti ki.

Most a kisajátítások után megállapíthatjuk, hogy erdőségeinkből óriási mennyiségűt elveszítettünk s azok a községi, közbirtokossági, egyházi és magánszemélyektől el lettek véve s így erdőgazdaságunk fejlődését várni nem lehet.

A helytelen számítás és a nem pontos eljárás miatt történt az is, hogy ma is nagymennyiségű erdő van az állam javára kisajátítva, mely még községeknek sem adatott ki s mint fölös legesek, állami rezervaképpen kezeltetnek.

A Magyar Párt feladata kell legyen, hogy ezek az állami rezervák azoknak a községeknek és birtokosságoknak adassanak vissza, amelytől elvették s azokban az ügyekben, amelyek még befejezést nem nyertek, közbelépni a kormánynál, hogy az igazságos mérték tartassék be és a törvénynek megfelelően intéztessék a kérdés.

A kisajátítás után megmaradt erdőségek erdészeti adminisztrációjáról kell még megemlékeznünk, mely tulszigorú és sok írásbeli s költséges díjazásokkal egybekötött eljárás után engedi meg a kitermelést, sőt a legkisebb használatot is. E tekintetben egyforma nehéz az eljárás akár tűzifakitermelésről, akár kereskedelmi célra alkalmas erdők kitermeléséről van szó.

A Magyar Párt feladatát kell hogy képezze, hogy a felsőbb hatóságoknál kieszközölje, hogy a gyakorlatban a kisebb erdőségeknél ne kívánják meg a rajzokat, az üzemtervet és az előzetes kiszállásokat, hanem hogy egyszerűbb úton jussanak a kitermelésekhez.

Az újraerdősítésre vonatkozólag a magánfelek óriási kötelezettségnek vannak alávetve s e tekintetben a kormánynál közbenjárás szükséges, hogy ennek a kérdésnek rendezése a méltányosság és a teherbírás szerint vitessék keresztül. A régi magyar erdőtörvény a magánerdőkre vonatkozólag a vágást megengedte és a tulajdonostól nem kívánta meg a mesterséges újraerdősítést, ma pedig az erdészeti törvény és rendelkezések oly intézkedést tartalmaznak, hogy minden telekkönyvileg erdőnek kitüntetett terület mesterségesen beerdősítendő s erre a birtokost záros határidő alatt kötelezi azon szankcióval, hogy ha a kitűzött időre ez teljesítve nem lesz, úgy ezt az állam fogja eszközölni s a terület a tulajdonostól mindaddig elvonatik, míg a beültetéssel járó költségeket, kiadásokat, őrzési és egyéb járandóságokat teljesen le nem fizeti.

Tekintettel arra, hogy ezekről a területekről a fa már évtized vagy évtizedekkel ezelőtt el lett adva s az érettük kapott összeg a pénzviszonyok változása folytán semmivé süllyedt, ha ezek a tulajdonosok a mesterséges beültetésre kényszerítetnek, oly megterheletésnek lesznek kitéve, amelyet a vagyoni helyzetük meg nem engedhet.

Összegezve az elmondottakat, a Magyar Párt erdőgazdaságunk érdekében a megfelelő helyeken intézkedjék, hogy az elintézetlen agrár ügyekben az eljárás igazságosan vitessék keresztül,

az állami rezervák a volt tulajdonosoknak visszaadassanak, az erdészeti adminisztráció túlszigorúsága enyhíthetők s az újraerdősítések a méltányosság elve alapján intéztesenek.

Egy rendkívüli nagy sérelmet kell különösen felemlítenünk, mely a magánjavakhoz jogosult csíki székely családok vagyonával történt. Sok szó esett már a kérdéstről s a *magánjavak* igazgatósága és a csíkmegyei jogászok már számtalan ízben kifejtették a mindenkori kormányoknál a magánjavak elvételének jogtalanságát és mindenkor szorgalmazták azoknak visszaadását, de mindezideig teljesen sikertelen volt minden lépés, a kormány semmi intézkedést nem tett s így mielőtt ebben az ügyben a rendelkezésre álló legutolsó fórum elé vitetnék az ügy, Csíkmegye magánjavakhoz jogosult lakossága azon határozatot hozta, *„hogy a Magyar Párt központi elnökségéhez felterjesztést tesz azzal a kéréssel, hogy Csíkvármegye székely lakossága annak tudatában, hogy a csíki magánjavak vagyona tőle törvénytelenül vétetett el s tudatában annak, hogy a törvénytelen állapot megszüntetése érdekében az Országos Magyar Párt is lépéseket tett s megállapodásokat létesített, amikor eddigi munkásságát megköszöni, – felkéri az Országos Magyar Pártot, hogy a kérdés megoldása érdekében minden eszközzel továbbra is munkáljon.”*

Rövid ismertetésül a tényállásból és az elvétel körülményeiből megemlítem, hogy a magánjavak vagyona ingatlanokban 54.515 hold erdőből és 8.014 hold legelő, szántó és beltelkekből állott, összesen 62.604 hold területtel, továbbá Csíkszeredán polgári leányiskola és internátus, a Vigadó épület, színház és bálteremmel, egy hatalmas kaszárnya, két egyemeletes és egy földszintes bérház, a Csíkszeredai földműves iskola, Csíksomlyón egy 90 árva részére berendezett árva- és szeretetház, Borszékfürdőn egy 22 szobás villa, Tölgyesen gazdatiszti és tisztviselői lakások, a birtokok különböző részén az erdők kitermeléséhez szükséges vízművek, fűrészek; ingóságokban pedig az úgynevezett Csík–Gyergyó–Kászonszék Kisegítő Takarékpénztárából s továbbá az egész javak igazgatásához szükséges mindennemű ingósági felszerelésekből, irodai butorokból, tűzmentes szekrényekből, irattárak, gazdasági felszerelések, állatállomány, fogatok, autók stb.

Ennek a vagyonnak a keletkezése az 1762–1764. években szervezett határőri ezredek létesítésével van kapcsolatban. Ebben az időben Csíkszék határvonalán a moldvai részen több oly havas

birtokrész szereztetett vissza, melyek azelőtt a határvonal bizonytalansága miatt vitások voltak. Ezek a visszaszerzett havasföldek II. József császár által a határőr katonaság javára és előmenetelére adattak át s ezek ily módon kezeltettek s mikor Ferencz József Magyarország királya által az 1848–49-iki szabadságharc miatt rövid időre ezen vagyonok a kincstár javára lefoglaltattak, 1869. február hó 16-án 10,599 szám alatt kelt legfelsőbb elhatározásával *örökre, visszavonhatatlanul, feloszthatatlanul, teljes tulajdonjoggal a határőr családoknak ismét visszaadattak* s e vagyont azóta a vagyonhoz jogosult határőr családok az általuk alkotott s kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályok szerint mint korlátlan tulajdonosok használták. Ezen vagyonok célja is kormányhatóságilag volt jóváhagyva s az alapcélja volt gazdasági, ipari és kereskedelmi célok emelésére a nép oktatása s mindezen tudományokhoz és minden más tudományos ághoz értő egyéneket nevelni s végül olcsó kamatlábú kölcsönök nyújtása által a csíki székely népet anyagilag támogatni.

Megemlíteni kívánom, hogy nemcsak a csíki székelységnek volt ilyen természetű vagyona, hanem Besztercenaszód, Háromszék, Fogaras és Krassószörény vármegyék határain is. Ezeknek a vagyona is hasonlóképpen kezeltetett és ugyanezeket a célokat szolgálta. És hogy ez mennyire nem volt állami vagyon, igazolja azt azon körülmény is, hogy Fogaras és Háromszék ezeket a vagyonokat kiosztotta az egyes jogosult határőr családok között, tehát azzal, mint teljes tulajdonával, szabadon bánt el.

Az agrártörvény már ezekre a spectatív természetű vagyonokra különbözőén intézkedett, amennyiben a naszódi második határőrezred leszármazottainak tulajdonát képező vagyont kivette a kisajátítás alól. De ugyanakkor ilyen kivételt nem tett a csíki magánjavak vagyonával.

A kisajátítási eljárás során a törvény ismét kivételesen alkalmaztatott ezekre a vagyonokra, amennyiben a krassószörényi románok vagyonát a kisajátítási eljárások során hozott határozatokkal az addigi tulajdonosoknak meghagyta, míg a csíki magánjavak ügyében a következőleg jártak el:

A kisajátító első- és másodfokú hatóságok a vagyonból a szomszédos községek részére a szükséglet mérvéhez képest kisajátításokat eszközöltek, de viszont a nem szükségeltető részt visszahagyták s így a legelők, erdők több mint felerésze meghagyatott

s természetesen az épületek, kertek, ingóságok és felszerelések még csak tárgyalás alá sem jöttek.

Az Agrár Komité, hová az ügy egy az állam nevében beadott revízió folytán került, kimondta, hogy a csíki magánjavak vagyona *állami vagyont képez s azt az állam javára elvette, még pedig minden ellenérték nélkül.*

Az Agrár Komité eljárása teljesen törvényellenes volt; neki nem állott hatáskörében ilyen határozatot kimondani, mert őt nyilvánvalólag az agrártörvény eljárásai kötik, csak annak értelmében ítélezhetett volna, az agrártörvény pedig sehol olyan rendelkezést nem tartalmaz, hogy egy tulajdonosnak mindenét, kezdve az erdő, legelő, belsőség, épületek, felszerelések és le az utolsó tintatartóig mindent kisajátítson. Ez nem kisajátítás volt, hanem olyan elvétel, amelyre törvény intézkedést nem tartalmaz.

Ha a csíki magánjavak vagyonával ilyen elvételt akartak csinálni, az az Agrár Komité tanácsának hatáskörében nem áll s legtovább törvényileg kellett volna így intézkedniök.

Még sérelmesebb az Agrár Komité határozatának indokolása, melyben a magánjavak ügyére vonatkozó iratokból és tényállásból csak az van felhozva és kiragadva, amelyek a magánjavak szempontjából kedvezőtlenek s illetve a vonatkozó régi iratokból a megfelelő idézések hiányosan lettek leközölve és az indokolásba betéve, hogy így a törvényesség látszata meg legyen.

Mindezekkel a sérelmekkel meghozott határozatban a csíki székelység megnyugodni nem tud s éppen ezért hozta a fentti határozatát, hogy az összmagyarország tegye magáévá ezen kérdést s minden alkalommal, mikor ez lehetséges, az ő szervezetei útján kérje annak orvoslását és az ügy igazságos elbírálásában legyen figyelemmel és segítségére.

Egy másik hasonló természetű sérelmet kell még elé tárunk és a közgyűlésen az összmagyarország figyelmébe hoznunk, hogy arról általános tudomást szerezzünk és ennek is az igazságos elbírálására minden törvényes lépést igénybe vegyünk.

Marostordavármegyében „*Ösmarosszéki havasbirtok*“ elnevezés alatt a szovátai telekkönyvekben van bevezetve összesen 15.703 kat. hold ingatlan, melyből 13.617 hold erdő, 2.000 hold legelő, a többi belsőség stb.

Ennek a birtoknak tulajdonosa a régi Marosszék törvényhatóságát alkotó 127 község egyeteme s mint ilyen került 1876. év

után Marostordavármegye törvényhatóságának kezelése alá, de mint külön vagyonalap.

A vármegyét csak a vagyonkezelési jog illette meg, de jövedelme a telekkönyvben tulajdonosként bejegyzett 127 ősmarosszéki községé volt. A vagyon célja az egyetemes jóllét előmozdítása volt s így a vagyon jövedelmét községházak, templomok, iskolák építése, tanulók segélyezése s más kulturális és gazdasági célokra lett fordítva, de mindig csak az évi tiszta jövedelem.

Az évi tiszta jövedelem felosztása – tekintet nélkül a község vagy lakosság vallási vagy faji különbözőségére – lehetőleg egyenlően történt és mindenkor a nép kulturális és közérdekű gazdasági szükségletére.

Az agrárreform alkalmából nem sajátították ki a birtokot, hanem az meghagyatott és jelenleg is a vármegye kezelésében van.

Hogy a kisajátítás ezekre az ingatlanokra nem vitetett keresztül, ez annak köszönhető, hogy a régi vezetőség ennek az ingatlanoknak a célját és rendeltetését és az ingatlan jellegét alaposan ismertette és kimutatta, hogy az ingatlan kisajátítás alá nem tartozik.

Igy az ősmarosszéki birtok ma is a 127 község tulajdonát képezi, amely községekből 10 tiszta román és 10–15 vegyes ajkú s a többi pedig szintiszta székely község. Ilyen arányú eloszlás mellett ma abban van ennek a vagyonnak sérelme, hogy míg az impérium előtt nem voltak tekintettel a lakosság nemzetiségére, csak a jogosultságra, addig ma a székely községek nemcsak, hogy nem részesülnek a havasok jövedelmében, hanem más megyékből a régi Torda, Tordaaranyos, kolozsmegyei román községek élveznek belőle sokat.

Ezt a sérelmet meg kell szüntetni s hogyha már az ingatlan a kisajátítások során megmentődött, az fordítottassék az eredeti rendeltetésére s a havas jövedelmében a tulajdonos községek igazságosan részesíttessenek.

Puskás István:

Az előadásban ismertetett kérdések fontosságára külön is felhívja a figyelmet és jelzi, hogy különösen fontos a csíkmegyei székelyekre nézve a csíki magánjavak kérdése, ami a legégetőbb fájó sebe a székelységnek. Súlyosan fáj, hogy a kormány kivételt tesz velünk és pedig *hátrányunkra*, mert mi minden kötelezettségünknek eleget teszünk, mi katonát adunk, adót fizetünk s akkor

az állam elveszi tőlünk éppen azt a vagyonkomplexumot, melyből közoktatási kiadásainkat kellene fedeznünk és tanulókat nevelnünk, amint neveltünk a múltban generációkat, kikből országos nevű emberek lettek és világrelációban is megállották a helyüket.

Dr. Kovács Károly

ügyvéd, Csíkszereda:

Az erdőgazdaságokat az agrárreform tönkretette, mert téves számítás alapján öt holdas kvótát állapított meg a tulajdonosok számára. Ez az erdőterületek letárolását jelentette. Rá kíván mutatni egy további súlyos sérelemre, amiről eddig még nem nyilatkoztak. Ez az erdőbirtokosokkal szemben elkövetett eljárás. Tegnap óta három adófelebbezési tárgyalás van, ahol a közbirtokosság megfelebbezte a határozatot, amelynek alapján a vágást megszavazták. Az erdők akkor kerülnek adó alá, mikor a kitermelésük megkezdődik. Ennélfogva joggal követelhetnők, hogy amikor a vágási jutalék felosztásra kerül, akkor azt ne adóztassák meg, hiszen azért hozták a vonatkozó törvényben a 10-ik szakaszt, hogy házi szükségletre kiadott évi vágás jutalék nem esik adózás alá. Annyira nyilvánvaló a határozat sérelmessége, hogy szó hozzá nem is fér. Ebből az eljárásból folyó félreértések Csíkvármegyére 4–5 millió adót jelentenek évente, amit teljesen jogtalanul vesznek el. Hogy ezt a kérdést megvilágítsam, előadom, hogy a közbirtokosságokra fennálló ügyviteli szabályzat szerint a közbirtokosság saját maga az erdei termékekből fedezi adminisztratív kiadásait. Hozzájárul ehhez még hatvan–hetvenezer lei adó és a közbirtokosság, hogy pénzt szerezzen, erdőt ad el, mert mint erkölcsi testületnek vagyona nem lehet. Hogy ezt a jogtalanul kivetett adót kifizethesse, újabb eladásokat kell eszközölni és ezek újabb 18% adó alá esnek. Erre vonatkozólag tehát az az indítványom, utasítsa a Magyar Párt a parlamenti csoportunkat, hogy hassanak oda a pénzügyi kormány-nál, hogy a pénzügyi hatóságok ne járjanak el ilyen rettenetes igaságtalan alapon, hogy a jövőben a milliós veszteségektől legyen az erdőbirtokos és a közbirtokosság védve.

A Magánjavakkal kapcsolatban leszögezem, hogy az előadó igen szépen és logikusan ismertette a határozat sérelmes voltát. Én, mint a magánjavak ügyében az agrár ügyben eljáró ügyvéd, előadom még a következőket, hogy még élesebb képet nyerjenek azokról a borzalmakról, amelyek az összmagyarságot érték. Az agrár-

bizottság határozata azt mondja, hogy ez a vagyon sohasem Volt a székely közönség vagyona. Ezzel szemben mi telekkönyvekre hivatkozunk, ahová a tulajdonjog be van jegyezve, illetőleg törvényesen bekebelezve. A vonatkozó tárgyalások alkalmával a bírósági aktákhoz mi ezeket a telekkönyvi kivonatokat be is csatoltuk. Erre aztán azt mondják nekünk, hogy csak haszonélvezője volt a székely közönség s ez is csak azért volt, hogy általában a kulturális szükségleteit megoldja, Minthogy azonban a román állam kötelezve van arra, hogy minden polgárnak a gazdasági és kulturális szükségletéről gondoskodjon, teljesen felesleges, hogy ezt a vagyont másnak adja át. Nem beszélek arról, hogy az állam ezt a magasztos kötelezettségét miképpen teljesíti, de arról igenis beszélek, hogy a kisebbségi egyezmény szerint a székelyek egyházi és iskolai autonómiát élveznek. Ebből az következik, hogy az a vagyon, amely az iskolafenntartás céljaira van, az autonóm és el nem vehető. Ezt azért kellett én most itt felemlítsem, mert ez mindig kimarad az érvelések sorából, holott ez a népkisebbségi egyezményben biztosítva van. Igaz, hogy amiért ez az érvelések sorából kimarad, annak is meg van a maga oka. Nagyon sokan attól félnek, hogyha ezt a kérdést bolygatnánk, akkor úgy nézne ki, mintha a székelység a magyarsággal szemben külön faj volna, de a székelység a történelmi időkben végesvégig a lecsatolás óta a magyarokkal egy szívvel, egy lélekkel együtt él, tehát akkor nem szabad attól félni, hogy abból baj volna, hogyha a székelységért fáradoznának. Sőt, ellenkezőleg, a bizalom jelenti a magyar egységet, melyet nem lehet megbontani. Ennél a pontnál előtérbe kerül bennem a politikai helyébe az ügyvéd. A kisebbségi sorsunk hozta magával, hogy a magánjavak kérdése politikai kérdéssé változott át. Elég szomorú, hogy az uralomra jutott kormánynál magánjavaink elismerését kell kérnünk, holott mi politikai értékeket adtunk nekik. A dolognak a politikai és magánjogi része egymással ellentétben áll. De tehetünk mindent vita tárgyává, de hogy betelekkönyvezett magánjogaink kivívásáért is könyörögjünk, az nagyon szomorú dolog. Nem akarom azt mondani, hogy ezért a Magyar Párt egyenesen Genfbe szaladjon, bár ez a bánáti telepések ügyénél sokkal nagyobb sérelem és ha a svábok ügyében lehetett elvileg győzelmet aratni, a mi frappánsabb esetünkben még fényesebb győzelemre számíthatnánk. Ha vádolnak bennünket türelmetlenséggel, erőszakossággal vagy idegességgel, ezzel szemben kijelenthetem,

hogy Csíkvármegye tulajdonos közönsége nem ideges. Idegesek nem vagyunk, de amikor tisztelettel és figyelemmel kísérik a Magyar Párt politikusainak ebben a tárgyban tett lépéseit, nem mulaszthatjuk el hangsúlyozottan kijelenteni, hogy ez az ügy ne sokáig maradjon csak pusztán politikai kérdés, hanem a Magyar Párt parlamenti vezetősége igyekezzék megértetni Bucsan miniszter úrral, vagy azokkal, akikre ez tartozik, hogy a telekkönyvi tulajdonosok nem várnak és nem is várhatnak tovább. És azt is meg kell értetni, hogy miről van szó. Hogy nem politikai jogokat kérünk, hanem azt, aminek megtagadása a román állam erkölcsi tekintélyével nem fér össze. Ennek az eljárásnak a jogorvoslását csak annak kell betudnom, hogy még mindig a tobzódó nacionalizmus uralkodik, mely útját állja az igazságszolgáltatásnak is. Holott a kormány beláthatta volna már, hogy mi azt a bizonyos borzalmas nacionalizmust régen feladtuk. Hát nem elég önfeláldozó lépés volt a magyarságtól, székelységtől, hogy lemondott azon jogáról, hogy a saját neve alatt menjen küzdelembe, tehát rólunk nem mondhatják, hogy a nemzeti érzés túlteng bennünk, de mi az ő nyugodt pidesztáljukról annyit elvárhatunk, hogy ne kedvezzenek, ne adjanak titulusokat, mert attól már elszoktattak bennünket, de adják vissza a vagyonunkat és a pénzünket! Én, mint ahogy azt a tagozati gyűlésen ki is fejtettem, a Párt vezetősége iránt teljes bizalommal viseltetem és az egész székelység nevében kérem, hogy tovább is ebben az irányban dolgozzanak s csak annyit fűzök hozzá, hogy a tárgyalások folyamán valamiképpen a kormány tudomására hozzák, hogy ez a kérdés, míg a világ, politikai kérdés nem maradhat. Ha a kormány részéről nem tapasztaljuk azt a jóakaratot, hogy ezt a méltányosság elvei szerint megoldja, vagy megoldani nem akarja, akkor lemondunk erről az elintézési módról és a kérdést teljesen magánjogi kérdésként kezeljük.

Gyárfás Elemér elnök:

Megállapítom, hogy a jelenlévők teljes együttérzéssel mindnyájan magukévá teszik úgy az előadó, mint Dr. Kovács Károly javaslatait s mindenben osztják azokat a kiválóan értékes fejtegetéseket, melyekkel e nagyjelentőségű kérdésben jogos álláspontunkat oly meggyőzően és világosan alátámasztották. Biztosíthatok mindenkit s különösen a csíki székelységet, hogy úgy a párt Elnöksége és Közgazdasági Szakosztálya, mint a parlamenti csoport

minden egyes tagja s köztük elsősorban én magam, ki a csíki székelységnek különösen is le vagyok kötelezve, mindenkor egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatunknak tekintettük és tekintjük ma is a csíki Magánjavak kérdésének kielégítő megoldását. Legyenek meggyőződve, hogy e kérdésben nem fogjuk soha elmulasztani azt, ami rajtunk áll s a legnagyobb buzgósággal s ha kell, teljes elszántsággal fogunk e fontos ügyért mindenkor síkra szállani. Küzdelmünkben nagy segítségünkre lesz, hogy ilyen előkelő testület ilyen határozottsággal kívánja, sőt követeli tőlünk ezt a fellépést, mert így joggal hivatkozhatunk arra, hogy a kérdést nem mi magunk érezzük ki, hanem a közvélemény parancsolóan követeli tőlünk annak napirenden tartását mindaddig, míg az elszenvedett sérelmek orvoslást nem nyernek.

Osztom Dr. Kovács Károly azon világos okfejtését, hogy a kérdés *jogi* és *politikai* részét határozottan el kell különítenünk egymástól. Politikai fegyverekkel is igyekeznünk kell az ügyet a megoldáshoz közelebb juttatni, de ezt mindig oly módon kell tennünk, hogy ezzel elébe ne vágjunk a kérdés jogi úton való megoldásának. Erre a szempontra a legnagyobb figyelemmel voltunk azoknak a tárgyalásoknak során, melyeket e kérdésben a kormánnyal folytattunk s amint az ismertető megállapodásokból kitűnik, azok, akik ez ügyben eljárunk, – különösen Dr. Pál Gábor barátunk szakértő útmutatásai alapján, – gondosan ügyeltünk arra, nehogy a Magyar Párt vezetőségének bármely nyilatkozata hátrányosan befolyásolhassa a Magánjavak tulajdonosainak e vagyon megmentése érdekében *jogi* úton teendő lépéseit.

Annak illusztrálására, hogy a Magyar Párt vezetősége mennyire szemelőtt tartotta a Dr. Kovács Károly által felhozott szempontokat s hogy másfelől mennyire magáévá tette elejétől fogva a csíki székelységnek fontos problémáját, bátor vagyok felemlíteni, hogy már az 1923. október 23-án kelt, úgynevezett csúcsai paktumban igyekeztünk az Averescu-párt vezetőségét e kérdésben a magunk jogos álláspontja mellett leszögezni. Ez nem ment könnyen, mert a román közvélemény nyomása alatt, a Néppárt vezetőférfiai vonakodtak e kérdésben jelentős elvi koncesszióktól is s csak midőn egyedül e kérdés miatt az egész tervbe vett megállapodás felborulással fenyegetett, sikerült elérnünk azt, hogy az úgynevezett csúcsai paktum VII. 4. pontjába felvehettük a következő rendelkezést:

„A csíkmegyei Magánjavak ügye igazságos módon oldassék meg, az agrártörvény rendelkezéseinek megfelelően s e kérdés végleges megoldásáig adassanak vissza a vagyontársaságnak mindazok a vagyontárgyak, melyek az agrártörvény értelmében nem esnek kisajátítás alá.“

Bár ez a rendelkezés is csak fél megoldás, de egyelőre mégis jelentős lépéssel előbbre vitte volna az ügyet, mert ezen az alapon azonnal visszakerültek volna az összes városi ingatlanok, ipartelepek, épületek, ingóságok és készpénz; kilátásba helyeztetett, hogy az ingatlanok tekintetében a másodfokú agrárhatározatot fogják érvénybe léptetni, vagyis az ingatlanoknak körülbelül fele visszamarad s a kisajátított másik feléért megkapjuk a bármily alacsony, de végeredményében mégis jelentős kisajátítási vételarat.

Folyó év április 21-én a jelenlegi kormány tagjaival létesítendő választási kartell ügyében folytatott tárgyalásaink alkalmával szintén homloktérbe helyeztük a csíki Magánjavak kérdését. A kormány illetékes tagjai ez alkalommal is ebben a kérdésben látták a megegyezés legnagyobb nehézségét és hajlandóknak mutatkoztak arra, hogy amennyiben elvi és jogi álláspontunkat nem kívánjuk teljes merevséggel érvényesíteni, úgy a kisajátított és jelenleg állami rezervát képező ingatlanoknak körülbelül felerészét községi legelő és községi erdő címén Csíkvármegye *községeinek* tulajdonába bocsájtják. Ezt az ajánlatot éppen a Dr. Kovács Karoly felszólalásában kifejtett szempontokra való tekintettel nem fogadhattuk el és ugyancsak Dr. Pál Gábor értékes útmutatásai alapján gondosan ügyeltünk arra, nehogy ezen ajánlat elfogadásával a Magánjavak tulajdonosainak jogi helyzetét nehezítsük, másfelől pedig teljes határozottsággal ragaszkodtunk ahhoz, hogy éppen a fontos kulturális célokra tekintettel, a vagyontársaság fenntartassék s a visszanyerhető vagyontárgyak ne osztassanak fel az érdekelt községek között, hanem egy komplexumban kezeltessenek. Hosszas tárgyalások után végre sikerült álláspontunkat a kormány tagjaival elfogadtatnunk és ehhez képest az 1926. április 21-iki megállapodás I. 3. pontjába felvétellett a következő rendelkezés:

„A Csíkvármegyei Magánjavak ügyének igazságos és sürgős megoldásáig a vagyontársaságnak mindazon vagyontárgyak és értékek, melyek az agrártörvény rendelkezései szerint nem vonhatók kisajátítás alá, adassanak vissza és a Magánjavak érvényben levő statutumainak rendelkezései szerint és céljainak megfelelően kezeltessenek.“

E szövegből világosan megállapítható, hogy tárgyalásaink folyamán gondos figyelemmel voltunk a Dr. Kovács Károly által kifejtett szempontokra. Hogy pedig ezt a kérdést mennyire égetően sürgősnek és elsőrendű nagyfontosságúnak ítéltük, azt bizonyítja az a körülmény, hogy a fentidézett kikötés egyike azon három pontnak, melyekre nézve nyomatékosan kikököttük s ez alapon a kormány tagjai is írásban arra kötelezték magukat, hogy ez a három pont még a *választások előtt* teljesíteni fog. Ha ez mindezeig nem történt meg, az semmiesetre sem múlt a pártvezetőségen, mely azóta is számtalanszor sürgette ezen írásbeli ígéret beváltását. Mindezeig – tekintettel egyfelől a parlamenti ciklus rövid tartamára és csak formai kérdésekkel való elfoglaltatására, másfelől az ezt követő nyári szünetre, – ha belenyugodni nem is tudtunk, de bizonyos fokig mégis igyekeztünk lefékezni türelmenségünket amiatt, hogy a kormány e kérdésben vállalt kötelezettségét még mindig nem teljesítette. A parlamenti tárgyalások felvételével igyekezni fogunk – a jelen alkalommal történt nyomatékos állásfoglalásra is hivatkozva – minden elérhető eszközzel és módon odahatni, hogy a kormány vállalt kötelezettségeinek mielőbb eleget tegyen.

Ha ez legjobb igyekezetünk dacára sem fog megtörténni, az semmiesetre sem fog a mi jóakaratumkon és buzgóságunkon mulni. Ez esetben is azonban módjukban lesz a Magánjavak tulajdonosainak jogi álláspontjuk alátámasztásaképpen hivatkozni arra, hogy követelésük jogosságát a román állam illetékes kormányférfit is elismerték a fent hivatkozott megállapodások idézett pontjaiban.

Abos József

plébános, Deményháza:

Nem voltam elkészülve arra, hogy felszólaljak, de mivel a Csíki Magánjavak erdő és legelő ügye sérelmeivel kapcsolatban Marostordavármegye 127 községe tulajdonát képező Ósmarosszék havas kezelése ügyében felmerült az a panasz, hogy ezen havasalapból a Marosvásárhelyen épülő görög keleti katedrális céljaira jogtalanul nagyobb összeg áldoztatott, én aki Marostordamegyében mint pap 26 éve működöm, nem mulaszthatom el, hogy ezen Ósmarosszék havas történetére a multról és jelenről némi tájékoztatást ne adjak.

A 127 község tulajdonát képező Ósmarosszék a multban nagy

kultúrcélt szolgált Marostordavármegye kezelősége alatt, mit igazolhat az itt jelenlevő Orbán Balázs volt vármegyei főjegyző is, aki hosszú időn keresztül a vármegye megbízásából hűséggel kezelte azt.

A jelen időben szintén a vármegye kezeli, Panthea István vármegyei főjegyző vezetésével, de még ez ideig nem hallottam semmi különös panaszt a kezelés miatt

Mintegy 2 évvel ezelőtt midőn Szováta községben az agrár-bizottság Ósmarosszék ügyét tárgyalta, a 127 község képviselőiben megjelent emberek azt akarták, hogy a tulajdonos községek között osztassék fel Ósmarosszék havasa; éppén én voltam az indítványozó, hogy ezen vagyton továbbra is maradjon meg a 127 községnek osztatlan birtoka és a vármegye kezelésében szolgálja továbbra is a kultúrcélt, mert ha felosztatnék, akkor egy-két év alatt eldividálódik az egyes községek kezén S a kultúrális alap és cél örökre megszűnne.

Később ezen Ósmarosszék-havas felügyelőbizottságának tagja lettem s az első gyűlésen fel is szólaltam az igazságos kezelés és elosztás érdekében s a vármegyei kezelőséget arra kértem és figyelmeztettem, hogy ha netalán eddig lett volna is valami hiba, igazságtalanság, ez szűnjön meg, legyen igazság és a havas jövedelme fordítottassék a tulajdonos 127 község javára, kultúrális célokra.

Ez ügyben részemről még nem hallottam panaszt, de ha felmerül valami panasz és a jelenlegi vezetőség Marostordavármegye 127 tulajdonos községének jogát csorbítaná, bizonyos felelősségem tudatában tiltakozó szavamat úgy ósmarosszék-havas felügyelőbizottsági gyűlésén, mint a Magyar Párt forumán is fel fogom emelni. Kérem ezért a Magyar Párt vezetőségét, hogy a magyarság jogaiért küzdjön továbbra is kitartással.

Orbán Balázs:

Nem akartam felszólalni, mert érdekeltnek tartottam magam ebben az ügyben. Azonban, miután a célunk az, hogy minden egyes határozatunknál a tévedéseket elkerüljük, Abos plébános úr felszólalására vonatkozólag tájékoztatásul kijelentem, hogy a havaskezelési szabályrendeletben az egyik szakasz azt mondja, hogy a havas jövedelme elsősorban a régi jogosult egyházak alapítására és segélyezésére fordítottassék. A régi egyházak pedig taxatívén fel vannak sorolva. Én úgy emlékszem, hogy ezek között a román egyház is benne van, tehát amikor a Marosvásárhelyen építendő görög keleti

katedrális ügyéről lesz szó, utána kell alaposan nézni, hogy vajjon a görög keletiek nem szerepelnek-e a jogosultak között, nehogy annak legyünk kitéve, hogy arra hivatkozzanak, hogy az ide vonatkozó szakaszban a gör. keleti egyház is benne van és ez alapon elutasítsanak bennünket.

A Szakosztály Dr. László Dezső, Dr. Kovács Károly és Abos József előterjesztéseit elfogadja s Elnök és Orbán Balázs felvilágosításait tudomásul veszi.